

TÜRK NİNNİLERİNİN DİLİ

Prof. Dr. Necati DEMİR

Ninninin hemen her milletin edebiyatı içinde bulunduğu ve değişik adlarla bilindiği anlaşılmaktadır¹. Fakat ninni söyleme ve yerli yerinde kullanma bakımından diğer milletlerin Türk milleti kadar içten ve samimi olup olmadığı bilinmemektedir.

Şimdiye kadar yapılan çalışmaları incelediğimizde Türk ninnilerinin yeteri kadar araştırıldığını ve incelendiğini söylemek zordur. Zira derlenmemiş ciltlerce ninninin unutulmaya terk edildiği açıktır.

Bu tür üzerinde şimdiye kadar yeteri kadar eser verilememiş olması, bir talihsizliktir. Ninnilerin tamamının derlenip yazıya geçirilmemiş olması; Türkçe, Türk kültürü ve Türk edebiyatı açısından ise daha büyük bir talihsizliktir.

Konuya kısaca göz gezdirdiğimizde şimdiye kadar yapılan araştırmalarda ninni metnlerinin bir kısmının derlendiği; derlenen metinlere göre ninnilerin tariflerinin yapıldığı ve şekil bakımından incelendiği görülmektedir.

Ninniler konusunda pek çok tarif yapılmıştır. Bu tarifler, özetle; *ninnilerin manzum olduğu; çocuklara anneleri veya yakınları tarafından çeşitli biçimlerde, özellikle ezgili söylendiği; ağlayan çocukları susturmak ve uyutmak veya uyku vakti gelen çocukları uyutmakla ilgili bulunduğu; mısralara birtakım ahenkli klişe sözler ilave edildiği; kafiye ve ahenk özellikleri taşıdığı; beste ile terennüm edildiği yönündedir*². Aslında bu tariflerin, birkaç unsur eksik olarak, hemen hepsinin doğruya yakın olduğu görülmektedir.

Eksiklerden bir tanesi, bebeklerin uyandırılırken de ninnilerin söylenmesinin belirlenememesidir. Halk bilimcilerin, ninnilerin bu yönünü tespit edemedikleri anlaşılmaktadır³.

*Beşiğimin kulpu bakır,
Uğulerim takır takır,
İçindeki Molla Bekir,
Uyan bebek sabah oldu,*

¹ Geniş bilgi için bk. Amil Çelebioğlu, *Türk Ninniler Hazinesi*, İstanbul 1995, s. 9-13; Doğan Kaya, *Anonim Halk Şiiri*, Ankara 2004, s. 349-351.

² Kaya, *age*, s. 350-351.

³ Ninniler konusundaki bu araştırmamız, derlediğimiz 1265 adet ninniye dayanmaktadır.

Nenni bebek sabah oldu⁴.

*Şu dağdan çıktım yayan,
Gel bu dertlere dayan,
Bebeğim uykudan uyan,
Ninni bebeğim ninni!⁵*

Halk bilimcilerin eksik bıraktıkları bir başka konu da bebeklere uyandıktan sonra yani uyanırken de ninnilerin okunmasıdır. Aşağıdaki örneklerde bu açıkça görülmektedir:

***Bebek uyandı bakar,**
Eli kundaktan çıkar,
Ağzından şefil akar,
Yanaktan gülü kokar,
Ninni yavrum ninni !
Ninni yavrum ninni !⁶*

***Bebek uyandı bakıyor,**
Gözlerinden yaş akıyor,
Sevinci içimi yakıyor,
Nenni bebek oy oy!⁷*

*Elma attım yuvarlandı,
Gitti beşiğe dayandı,
Bebek uykudan uyandı,
Nenni bebek oy oy oy!⁸*

*Elma attım yuvarlandı,
Gitti beşiğe dayandı,
Bebek uykudan uyandı,
Nenni bebek bebek,
Nenni yavrum yavrum,
Nenni kuzum kuzum nenni oy!⁹*

Bu örnekleri çoğaltabilmek mümkündür. Dolayısıyla ninnilerin bebekleri uyutmanın yanında; bebekleri eğlendirmek, onları sevmek ve

⁴ Hatice Yılmaz, 59, Ev Hanımı; Tokat-Niksar ilçesi-Akgüney köyü.

⁵ Halime Kılıç, 70, Ev Hanımı; Yozgat-Sorgun ilçesi-Çağlayan köyü.

⁶ Döndü Taş, 23, Ev Hanımı; Ordu-Ulubey ilçesi-Kumanlar köyü.

⁷ Gül Hanım Çetin, 51, Ev Hanımı; Sivas-Ulaş ilçesi-Karahisar köyü.

⁸ Gül Hanım Çetin, 51, Ev Hanımı; Sivas-Ulaş ilçesi-Karahisar köyü.

⁹ Fadime Saylan, 78, Ev Hanımı; Yozgat-Yenifakılı ilçesi, Çöplü Çiftliği.

iletişim kurmak için de söylendiği anlaşılmaktadır. Daha doğrusu Türk milleti, bebek ve küçük çocuklarıyla ninniler vasıtasıyla iletişim kurmaktadır.

Halk bilimcilerin ve eğitim bilimcilerin gözden kaçırdığı asıl konu, ninnilerin eğitim yönüdür diyebiliriz.

Metinler iyi tahlil edildiğinde ninnilerin; bebekleri ve çocukları uyutmanın çok ötesinde, onları eğitmek için söylendiği açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

Daha doğrusu 0-6 yaş grubunun yani günümüz okul öncesi eğitiminin temellerinin binlerce yıl önce atıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Türk milleti, güzel sanatlara yatkındır. Dolayısıyla Türk milleti; tarihin derinliklerinden beri, söyleyeceği sözleri ahenkli, ezgili ve ölçülü bir biçimde, dilin imkânları el verdiğiçe söylemeye çalışmıştır. Türkçenin ilk edebî metinleri sayılan Orhun Yazıtları'ndan bu yana ulaşabildiğimiz eserlerden anladığımızı göre bu gayretinde başarılı oldukları açıkça ortadadır.

Konunun bir başka yönü de Türk toplumunda her kesimden insanın şair ruhlu olması ve toplumun her kesiminin ahenkli ve ölçülü sözler söyleyebilmesidir. Türküler ve ninniler bunun en büyük delilleridir. Çobandan çiftçiye, halk âşığından divan şairlerine kadar herkes Türkçeyi çok güzel kullanarak manzumelerini ortaya koymuştur. Bu gelenek hâlâ da devam etmektedir.

Türkçenin çok güzel kullanıldığı, Türkçe manzumelerin en güzel örneklerinden birisi de Türk annelerinin çocuklarına, ahenkle, ezgiyle, çoğunlukla da duygu yüklü olarak söylediği ninnilerdir.

Ninniler, manzumdur. Sade dil ile, ahenkli, çoğunlukla ölçülü olan bu edebî tür; anne ile çocuk arasındaki gönül bağına kurmaktadır.

Bizce şimdiye kadar yapılan tariflerin eksik tarafı, ninnilerin eğitim yönü üzerinde durulmamasıdır. Zira ninnilerin metinlerine bakıldığında, onların çocuk uyutmanın yanında, belki de daha önemli görevi, çocuk eğitimi ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

Ninni metinlerine bakıldığında Türk milletinde eğitime daha beşikte başladığı görülmektedir. Sade bir dille ve seçme kelimelerle söylenmesi, son derece arı ve duru olması, anadili eğitimi ile ilgili olmalıdır. Zira incelendiğinde Türkçenin temel kurallarının detaylı bir biçimde ninnilerin içinde yer aldığı görülmektedir.

Günümüzde okul öncesi eğitimcilerinin 0-6 yaş grubu çocuklarımız için yönlerini batıya dönüp kılı kırk yarararak ortaya koyduğu "*okul öncesi eğitiminin temel kuralları*"nın ninniler içerisinde yüzlerce kat fazlasıyla yer alması gerçekten dikkat çekicidir.

O-6 yaş grubu yani okul öncesi eğitiminde çocuğa öğretilmesi gereken temel nesne ve kavramların; Türk kültüründe ninnilerle daha beşikte birkaç aylıkken verilmeye başladığı anlaşılmaktadır. Ninni metinlerine şöyle bir göz atacak olursak karşımıza şunlar çıkmaktadır:

Her şeyden önce Türk milletinin bebeklere ve küçük çocuklara bakışı ile onlarla konuşmaya başlamasını, onlara ilk hitabını, seslenmesini ve yakıştırdığı sıfatları gözler önüne sermek gerekir: *anasının kuzusu, annesinin tek gülü, arslanım, babasının gözünün nuru, bahçelerin gülü, balam, balım, bebeciğim, bebeğim, bereketli bebeğim, beşikteki meleğim, bey oğlum, biricik sevdam, can dostum, can kuşum, cicili bebek, cicim, ciğerimin köşesi, ciğerparem, ciğer-guşem, çiçeğim, dilek kuşum, elleri kolları kınalı bebek, evimin tek çiçeği, evin bülbülü, gözleri sürmelim, gözüm, gözümün bebeği, gül bebeğim, gül yüzlü, gülüm, güzel çocuk, güzel yavrum, güzelim, güzeller güzeli, hanım kızım, kınalım, körpe kuzum, kuzum, küçük kuzum, meleğim, nazlı kuşum, nazlım, lokumum, ömrümün çiçeği paşam, Rabb'imın meleği, sağ elim, sevgili yavrum, şekerim, şirin nazlı kuşum, tatlı yavrum, tay yavrum, uğurlu bebeğim, yavrum, ...* Bunlara yüzlercesini eklemek mümkündür. Acaba dünyada, dünya dillerinde bundan daha büyük, daha derin, daha samimi, daha içten, daha gönülden, daha geniş, daha yüksek, daha kapsamlı sevgi ve muhabbet ifadeleri var mıdır?

0-6 yaşlarındaki çocuklar için temel ihtiyaçlar ninnilerle bebeğe öğretilmektedir: *beşiğe belenmek, belemek, emmek, emzirmek, anne sütü emmek, yemek, içmek, yatmak, uyumak, yuhlamak (uyuklamak), çimmek (yıkankmak), çişini yapmak, temizlenmek, temizlemek, temiz kalmak, uyanmak, yürümek, oynamak, büyümek, gülmek, gülümsemek, ...*

Ninnilerle 0-6 yaşlarındaki çocuklara günlük hayatta kullanılan temel araç gereçler de tanıtılmaktadır: *beşik, aynalı beşik, oyuncak, yatak, döşek, elbise, süt, yoğurt, peynir, helke (bakraçtan büyük bir çeşit kova), kova, sahan, güğüm, tas, tabak, külekçe (Küçük yağ kabı), yağlık (mendil), mendil, çorap, halı, kilim, makas, iğne, iplik, ...*

Ninnilerle 0-6 yaşları arasında olan bebeklere ve çocuklarımıza; *göz, kulak, burun, kirpik, baş, yüz, kaş, ağız, diş, azı dişi, dudak, alın, yanak, çene, saç, sakal, boyun, omuz, gerdan, böğür, el, kol, bud, parmak, tırnak, bel, bacak, diz, ayak, ciğer, kalp, yürek, ...* gibi organ isimlerinin de öğretilmekte olduğu anlaşılmaktadır. Hatta *kakül, perçem, bacak bağı, ...* gibi terimlerle daha da ayrıntılara inilmiştir.

0-6 yaşları arasında bulunan ve hayata ilk adımlarını atan insana akrabaları ninnilerle tanıtılmaktadır: *anne, baba; ağabey, abla; kardeş, baci, oğul, uşak (küçük çocuk), kız, kızan, gelin, yenge, amca, emmi, dayı; hala teyze; dede, nene, ava (ağa, ağabey), bala (çocuk, yavru), damat, enişte, güvey, yenge, nişanlı, kuma, elti, görümce, ...* Daha da ayrıntıya inilerek yakın

çevresinde olabilecek kişilerden de bahsedilmektedir: *dost, düşman, komşu, akrana, arkadaş, sırdaş, ...*

Beşikteki bebeğe ve küçücük çocuğa ninnilerle Türk sayı sisteminin düzenli bir biçimde öğretildiği anlaşılmaktadır: *bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on* ve onun katları olan sayılar son derece düzenli bir biçimde ninnilerin arasına serpiştirilmiştir. Hatta *binli sayıların* ninniler içerisinde yer alması gerçekten ilgi çekicidir.

Ninnilerle *al, kırmızı, kızıl, ak, beyaz, siyah, kara, yeşil, mavi, sarı, ...* gibi temel renkler de öğretilmektedir. Hatta daha da ileri gidilerek *boz, çakır* (açık mavi), *mor, pembe, kır* (beyaz ile az miktarda karanın karışımından oluşan renk), *benekli, ...* gibi ikinci derecedeki renkler de ninni mısraları arasında, konuya uygun olarak yer almaktadır.

Ninnilerin sistemli bir eğitim aracı olduğu, temel ihtiyaçlara yer vermesiyle de ortaya çıkmaktadır. İnsanlar için beslenme maddelerinin hemen hepsi ninnilerle bebek ve çocuklara tanıtılmıştır: *Ekmek, su, un, şeker, helva, tuz, yağ, inek yağı (tereyağı), bal, peynir, bulgur, pirinç, nohut, kuru fasulye, hamur, ...*

Bu maddelerle yapılan yemeklerden bazıları da ninnilerde yer almaktadır: *Çorba, aş, börek, pilav, pide, fincan böreği, mumbar dolması, lahana sarması, kuymak* (Trabzon, Rize, Gümüşhane ve Artvin yörelerinde mısır unu, peynir, tereyağı ve tuzla yapılan bir yemek), *bol soğanlı börülce, boza* (arpa, darı, mısır, buğday gibi tahılların hamurunun ekşitilmesiyle yapılan koyuca, tatlı veya mayhoş içecek), *kaymak, mumbar dolması, doldurmak, lahana sarması sarmak, soğan eklemek, ...*

Bebek için önemli olan tatlı yiyecekler elbette unutulmamıştır: *Bal, şeker, lokum, şerbet, reçel, helva, şeker helvası, ...*

Bebek ve çocukların uyku odasından sonra en fazla vakit geçirdiği mekan, yemeklerin pişirildiği mutfaktır. Ninnilerle mutfak en ince ayrıntılara kadar bebeğe tanıtılmaktadır: *Ateş, bardak, bıçak, dolap, fincan, güğüm, helke* (bakraçtan büyük bir çeşit kova), *kaşık, kazan, kepçe, kova, külekçe* (Küçük yağ kabı), *küp, od* (ateş), *oklava, sahan, süpürge, tabak, tas, tencere, terek, testi, ...*

Beşikten kalkıp mutfağa gelen bebeğe yenilen meyveler de tanıtılmaktadır: *üzüm, yemiş, elma, nar, koz, ceviz, zeytin, armut, kiraz, ayva, hurma, vişne, portakal, ...* Sebzeler de bebeğe tanıtılmıştır: *lahana, ıspanak, pırasa, soğan, kelem, nane, tere, madımak, ...* Tahıl ve tarım ürünleri de ihmal edilmemiştir: *buğday, mercimek, arpa, mısır, darı, asma, başak, nohut, ceviz, fındık, fıstık, kestane, ...*

Evin diğer bölümleri de unutulmamıştır: *oda, hayat, dam, çatı, balkon, ...* Doğal olarak evin diğer bölümündeki eşyalar da: *Aynalı beşik, beşik, çorap,*

çarşaf, döşek, eğircek, elbise, halı, iğ (Pamuk, yün gibi şeyleri eğirmekte kullanılan, ortası şişkin, iki ucu sivri ve bunlardan biri çoğu kez çengelli ağaç, eğirmen, kirmen), *iğne, iplik, kilim, kirmen, küp, makas, makat, masa, mendil, oyuncak, sandalye, sedir, yastık, yatak, yağlık (mendil), yatak, yumak, ...*

Bebek için zararlı olan madde ve nesnelere de ninnilerle tanıtılmıştır: *Bit, ateş, bıçak, avu* (ağu), *iğne, kene, od* (ateş), *pire, zehir, ...* Kötü durumlar, hastalıklar anlatılırken de son derece dikkatli olunmuş, bebekler ve çocuklar ürkütülmemiştir: *Benim tatlı yavrum uykuların hastası, ...*

Baştan sona bütün giyim eşyalarının ninniler içerisinde yer aldığı da görülmektedir: *aba, atkı, ayakkabı, bağırdak* (çocuğun beşiğe sarıldığı enli kuşak), *çamaşır, çaput, çorap, çul, çulfalık* (bez, kumaş), *diba* (altın ve gümüş işlemeli bir tür ipek kumaş), *dolak, don, düğme, elbise, esvap, etek, gül işlemeli kundak, ip, kopça, köynek, kundura, kürk, pabuç, papık* (ayakkabı, pabuç), *şapka, taç, terlik, tülbent, yazma, yelek, yorgan, yumak, yün, ...*

Daha da ayrıntılara inilmiş, bebek ve çocuklarımıza takılar tanıtılmış ve öğretilmiştir: *altın, altın bilezik, altın bilezik taşı, bilezik, boncuk, çingil* (boncuk, nazarlık gibi süs eşyaları), *gerdanlık, inci, mavi boncuk, mercan, nazarlık, püskül, tesbih boncuğu, zümrüt, ...*

Beşikteki bebeğe veya beşikten yeni inmiş, ancak evin içinden pek çıkmamış çocuğa ninnilerle dış yakın çevre de tanıtılmaktadır: *ağaç, ambar, ambar da tahıl bulunması, asma, baca, bağ, bahçe, bostan, çatı, çeşme, dağ, dam, değirmen, ev, fidan, harman, kargir ev, köşk, ocak, orman, pencere, pınar, samanlık, samanlıkta saman olması, saray, tarla, ...*

Tarım toplumlarında insanların yakın çevresi diğer canlılardır. Ninnilerde beşikteki bebeğe evcil ve evcil olmayan hayvanlar da tanıtılmıştır: *at, ceylan, deve, eşek, ferik, horoz, katır, keçi, koç, koyun, kömüş, köpek, kurt, kuzu, oş* (köpek), *sıçan (fare), sığa, tavşan, tavuk, tay, tazi, teke, tilki, tosun, ...* Hatta daha da ayrıntıya inilmiş, hayvanlarla ilgili olan böcekler öğretilmiştir: *Bit, kene, pire, ...* Evcil hayvanlara gerekli olan malzemeler de unutulmamıştır: *Eyer, çivi, nal, püskül, semer, yular, ...* Evcil olan hayvanların yiyecekleri de ninni metinlerinin içerisinde bebek ve çocuklara öğretilmiştir: *Arpa, buğday, hamur, ot, saman, yonca, yulaf, ...*

Çiftçilik ile ilgili bütün terim ve kurallar da ninnilerin içerisinde anlatılmıştır: *Demet, deste, devşirmek, yaylamak, harman kaldırmak, bulgur yaylama, düven sürmek, düven, saban, boyunduruk, kazma, kürek, kalbur, gözer, bıçkı, hızar, balta, nacak, girebi* (burnlu küçük balta), *sele, sepet, yaba, oluk, ...* Daha da ayrıntıya inilmiş, bitkiler ile ilgili ayrıntılar da verilmiştir: *ağacın dalı, ağacın yaprağı, lahananın kökü, çiçeğin dalı, ...*

Beşikte yatan bebeğine Türk milleti, çiçekleri de öğretmiştir: *çiçek, gonca, gül, ilhamur, lâle, nergis, papatya, reyhan, sarmaşık, sümbül, tomurcuk, ..*

Coğrafya terimlerinin bütün ayrıntılarıyla ninniler içerisinde yer alması gerçekten ilgi çekicidir. Öyle anlaşılmaktadır ki Türk çocuğuna beşikte iken ve daha evden çıkmadan dış dünya ile coğrafya öğretilmektedir: *ağaç, ağaçlı ormanlar, asuman, beri geçe, çalı, çalılık, çay, çayır, çevresi sulu dağlar, çimenlik, çöl, çukur, dağ, dağlar, dağların yoncası, deniz, dere, derin göl, gök, gökyüzü, göl, göze, ırmak, iniş, karşı yamaç, kaya, kır çiçeği, kır, kıraç, kıyı, koca dağlar, koyak (kuytu yer), köy, kuyu, orman, otluk, ova, öte geçe, şehir, taş, tepe, ulu dağlar, uzun dağlar, yayla, yazı (yayla), yer, yokuş, yüce dağ, yüksek ...*

Türk milleti bebeğine beşikte iken dünyayı ve evreni de anlatmıştır: *asuman, ay, ayın gökte olması, bulut, dünya, gök, güneş, sis, yer, yıldız, ...Hatta yıldız isimlerini bile tek tek kulağına nağme ile fısıldamıştır: Kervankıran, Samanyolu, Ülker, ...*

Ninnilerle 0-6 yaşlarındaki çocuklara zaman kavramlarının ve takvimin de öğretildiği anlaşılmaktadır: *gündüz, sabah, tan, kuşluk, öğle, erken, geç, ilkindi, akşam, gece, yatsı, gece yarısı, sene, yıl, kış, yaz, güz, gün, mevsim, bahar, saat, dakika, evveli-sonrası, önceki gün, dün, bugün, yarın, yarından sonrası, öbür gün, bir gün, şimdi, hemencecik, Nevruz, Vade yeli, Hıdır-ellez, ...*

Hava durumu da ninnilerle bebelere öğretilmiştir: *ay ışığı, ay, ayaz, bulutlu, güneş, güneşli, kurak, sisli, yağmur, yağmurlu, ...*

Ninniler ile bebelere sunulan dış dünya bunlarla da sınırlı değildir:

Ağaçlar: *çam, kestane, fındık, meşe, kavak, söğüt, kamış, ... Ağaçların kutsal olduğu ve çevrenin korunması gerektiği de unutulmamıştır:*

***Allah bir adama evlat verirse,
Bahçeye dikilmiş fidana benzer,
Bir yaşına gelince kadem basar,
Nenni yavrum nenni!¹⁰***

Kuşlar (uçan hayvan ve böcekler): *arı, baykuş, bülbül, darı kuşu, bal kuşu (arı), doğan, güvercin, kartal, kaz, kelebek, kuğu, kuzgun, ördek, serçe, soyka (tüyleri alaca, küçük bir karga türü), şahhan (şahin), üveyik (güvercinlerden korularda yaşayan, eti için avlanan bir kuş), ...*

Madenler: *altın, bakır, demir, gümüş, ...*

¹⁰ Fikriye Gedikli, 80, Ev Hanımı; Sivas-Merkez.

Sosyal hayat: *ağıt, bayram, düğün, hamam, keşik* (sıra, nöbet), *komşu, mahkeme, memleket-gurbet, misafir, ölüm, sünnet, şenlik, toyluk* (düğün), ...

Türk toplum hayatının temel terimleri: *Ağa, aile, bayram, bey, cadde, dede, diyar-ı gurbet, düğün, gurbet, kervan, köy, nene, ocak, sıla, sokak, şehir, ...*

Geleneksel Türk kültür hayatı: *Nevruz, Vade yeli, Hıdır-ellez, yağmur duası, çömçeli gelin* (seyirlik oyunda kişi), ...

Meslekler: *bekçi, bostancı, davulcu, değirmenci, demirci, doktor, elekçi, harmanıcı, hekim, hemşire, hizmetçi, işçi, kalaycı, kalburcu, kayıkçı, kaymakam, kervan beyi, kilimci, körükçü, nalbant, öğretmen, terzi, vali, zurnacı, ...*

Ticaret hayatı: *akça, altın, bedesten, cereme ver-* (Başkası tarafından yapılan veya kaza sonucu ortaya çıkan zararı ödemek), *cömert, fırın, hal, harçlık, kervan, kuruş, lira, para, pazar, yelpaze yapmak-hanımlara satmak, ...*

Müzik alet ve araçları: *bağlama, çan, çangırdak* (zil, çan), *damdıra* (tambure), *def, düdük, kaval, kelek, saz, zil, zurna, ...*

Türk milleti, bebeğine ve küçük çocuğuna ahenkli hitap ederek onda müzik kulağının ve müzik kültürünün de temelini atmıştır: *benek benek, bıdıl bıdıl, cıstık cıstık cıstana, çingili püskülü, döne döne, eee eee eee, gagıl gagıl, gıdıl gıdıl, gıgıl gıgıl, huuu huuu huuu, ilgin ilgin, ılgıt ılgıt, ıngır çingir, ışıl ışıl, kihir kihir kişnemek, kodalak kodalak, mışıl mışıl, minik minik, nenni nenni, ninni ninni, ölee ölee, ölleek ölleek, ööö ööö ööö, pıııı pıııı, pıııı, tıhır mıhır, tıkr mıkr, tıpış tıpış, yeşil yeşil, ...*

Türkler, ordu milletidir. Hep askerlikle iç içe olmuştur. Ninniler okunduğunda, Türk milletinde, askerlik eğitiminin beşikte başladığı anlaşılmaktadır. Temel terim ve kavramlar, bebek dünyaya geldikten sonra tek tek, ahenkli ve terennümlü bir biçimde anlatıldığı görülmektedir: *ağa, asker, askerlik, barış, bayrak, bey, binbaşı, burç, çavuş, devlet, dost-düşman, emir, er, fetih, kale, kale kapısı, komutan, mızrak, millet, ok, onbaşı, ordu, padişah, sancak, saray, savaş, sefer, sultan, sur, süngü, tabanca, tüfek, vatan borcu, vatan, yay, yüzbaşı, ...*

Müslüman Türk milletinde dinî eğitim de beşikte başlamaktadır: *Allah/Tanrı, Peygamber, Kur'an, Mushaf, bayram, derviş, hamaylı, cami, namaz, ezan, kurban, tesbih, tevhid, nazar, kandil, ...*

Tanrı /Allah, Peygamber, Hazret-i Muhammed (Ahmed, Mehmed) Hazret-i Ali, Hazret-i Hasan, Hazret-i Hüseyin, Molla Bekir (Muhtemelen Hazret-i Ebubekir ?), Hacı Bektaş, ... gibi İslâm dininin temel kuralları ve önemli şahsiyetleri beşikte tanıtılmaktadır.

Temel dualar da beşikte öğretilmektedir: *La ilahe illallah; maşallah, kızım büyür inşallah, gelin de olur inşallah, Hak yoluna durur inşallah; Uyur da büyür inşallah, ...*

Dinî terbiyeye örnekler de beşikte verilmiştir: *Babanın köşede Mushaf okuması, çocuğun Yaratan'ın kulu olması, bebeği Allah deyip yürütülmesi, Tanrı'nın yoktan bebek vermesi, Mustafa'nın büyüyüp Kur'an okuması, sünnet olunması, ...*

Ninnilerde sağlıklı yaşamının temel kuralları da ön plandadır. Sağlıklı yaşamın temel kurallarından biri de uykudur. Ninnilerde bebeğin uyuması şu ifadelerle teşvik edilmektedir: *Benim yavrum uyur, uykusu tatlı / Uyuyunca melek olur yavrum kanatlı; yavrum güller kokar; ben yavruma gül diyemem, gülün ömrü az olur; ninni deyip yatarsın, kızıl güle batarsın, kızıl gülün içinde, tatlı uyku bulursun; gözlerin akıp gidiyor, uykulara gül seriyor, rüyalar seni bekliyor; uyu yavrum ninni, büyü yavrum ninni, yürü yavrum ninni, uyu büyü güzelim; uyusun da büyüsün, tıptış tıptış yürüsün, ...*

Sağlıklı yaşamın diğer bir kuralı da beslenmedir: *Mamasını yesin büyüsün; sütünü içsin büyüsün, büyüsün de güçlü olsun; erken yatalım-erken kalkalım, güçlü olsun da askere gitsin,*

Sağlıklı yaşamının ilk kurallarından birisi olarak temizlik, ninnilerle dikkatlere sunulmuştur:

***Höllüğünü ben elerim,
Temiz bezlere belerim,
Sen gülersen ben gülerim,
Ninni benim kuzum ninni!
Ninni benim oğlum ninni!*** ¹¹

Ninnilerin içerdiği diğer bir konu da okul eğitimidir. Eğitimin araç-gereçleri de çok erken yaşta ayrıntılarına kadar çocuğa sunulmuştur: *âlim, bandıra (mürekkep kalemi, kamaş kalem), divit, hece, hoca, kağıt, kalem, kitap, mektep, mürekkep, okul, öğretmen, bilgi, yazı, ...*

0-6 yaşları arasında olan ve hayata yeni adım atan bebek ve çocuklara, dış dünya son derece sade bir Türkçe ve ahenkli ezgilerle tanıtılmıştır: *Gülde bülbülün ötmesi, gülün açılması, baharın gelmesi, baharda gülün açması, çiçeğin açtığında baharın gelmesi, bahçede gülün derilmesi, süpürgeenin bağlanması / sarılması, kuru ağacın odun olarak kullanılması, lâlelerin büyümesi, koyun ile koç gelmesi, akşam babanın eve gelmesi, kestanenin toplanması, kuşların ötmesi, kış ile soğukların gelmesi, bulutun yürümesi, yağmurun gelmesi, dağlarda lâlelerin büyümesi, tarlada darının olması,*

¹¹ Emine İbiş, 67, Ev Hanımı; Sivas-Merkez.

saksıda goncanın olması, yaylaların yoğurdu, bebeği annenin doğurması, yaz gelince koyunun kuzulması, kervanın yük götürmesi, topun patlaması, top patlayınca birinin vurulması, saçların örülmesi, pazara gidilmesi, pazardan alış veriş edilmesi, çorbanın tas içinde bulunması, ağaca salıncak kurulması, Tanrı'nın evlat vermesi, Tanrı'nın verdiği evladın bahçedeki fidana benzemesi, samanlıkta saman olması, ambarda tahıl bulunması, Babanın köşede Mushaf okuması, bahçelerden suyun gelmesi, tekkelerden huu sesinin gelmesi, çeşmelerden su gelmesi, gökte yıldızın oynaması, gözeden suyun getirilmesi, okullara gidilmesi, mektepli olunması, devletli olunması, ... Bunlara binlerce örnek eklemek mümkündür.

Yukarıda çeşitli yerlerde de söylediğimiz gibi ninnilerin dili son derece sade, duru, akıcı ve yalındır. Anadili öğretiminin de ilk aşamasının ninniler olduğu anlaşılmaktadır. Bu metinlerle çocuğa hayatın bütün yönleri tanıtılırken ileri derecede Türkçe öğretimi de gerçekleştirildiği görülmektedir.

Türkler hareketli bir millet olduğu için Türkçede fiiller önemlidir. Ninnilerde fiillerin çokluğu dikkat çekecek derecededir. İlk göze çarpan zıt anlamlı fiillerdir. Beşikteki bebeğe ve evdeki çocuğa öğretilen fiillerin bazılarına göz atalım: *acıkmak-doymak, ağlamak-gülmek, almak-bırakmak, almak-vermek, artırmak-eksiltmek, atmak-tutmak, azalmak-çoğalmak, bağlamak-çözmek, batmak-çıkmak, belemek-çözmek, bulmak-kaybetmek, büyültmek-küçültmek, büyümek-küçülmek, büyütmek-küçültmek, çıkmak-girmek, doğmak-ölmek, doldurmak-boşaltmak, dolmak-boşalmak, doymak-acıkmak, dövişmek-barışmak, durmak-yürümek, düşmek-kalkmak, eksilmek-artmak, gelmek-gitmek, germek-gevşetmek, getirmek-götürmek, giyinmek-kuşanmak, gülmek-ağlamak, gülümsemek-somurtmak, incitmek-incitmemek, inmek-çıkmak, istemek-istememek, kokmak-kokmamak, konuşmak-susmak, konuşurmak-susturmak, küsmek-barışmak, oynamak-oynamak, övülmek-yerilmek, sermek-toplamak, sevinmek-üzülmek, sevmek-sevmemek (nefret etmek), sormak-cevaplamak, söylemek-susmak, uyumak-uyanmak, yakmak-söndürmek, yaktırmak-söndürtmek, yakmak-yakmamak, yanmak-sönmek, yapmak-yıkma, yıkılmak-kalkmak, yuvarlanmak-kalkmak, yüklemek-indirmek, ...* Bu örneklerle yüzlercesini eklemek mümkündür. Hatta çocuklara fiil öğretme konusunda çok daha ayrıntılara inilmiştir: *Acınmak* (acımak), *ıhtırmak* (deveyi çöktürmek, oturtmak), *ırgalamak*, *kıvanmak* (övünülecek bir olaydan dolayı sevinmek), *nakışlamak*, *oşumak* (büyümek, gelişmek), *öğürmek* (sallamak), *öğürlemek* (sallamak), *sataşmak*, *soğulmak* (kurumak, kesilmek), *ugrelemek* (sallamak), *yetirmek* (yetiştirmek), ...

Kavram öğretimi konusunun boyutu, aşağıdaki örnekler incelendiğinde açık bir şekilde görülecektir: *acı-tatlı*, *açık-kapalı*, *ağır-hafif*, *akıllı-deli*, *ak-kara*, *akşam-sabah*, *al (hile)-dürüstlük*, *alçak-yüksek*, *alt-üst*, *arka-ön*, *aşağı*, *yukarı*, *aynı-farklı*, *az-çok*, *beriki-öteki*, *beyaz-siyah*, *boş-dolu*, *bütün-parça*, *büyük-küçük*, *büyük-ufak*, *canlı-cansız*, *cimri-cömert*, *çevre-uzak bölge/yer*,

çirkin-güzel, dar-bol, dar-geniş, dayanıklı-dayanaksız, derin-sığ, dışarı-içeri, dışında-içinde, dost-düşman, düz-düz olmayan, düzenli-düzensiz, düz-yokuş, erken-geç, eski-yeni, evcil-evcil olmayan, fakir-zengin, gece-gündüz, genç-yaşlı, girmek-çıkarmak, giydirmek-çıkartmak, giymek-çıkarma, güçlü-güçsüz, hızlı-yavaş, irak- yakın, ileri-geri, incecik-kalın, ince-kalın, inişli-çıkışlı, iniş-yokuş, iyi-kötü, kaba-kibar, kabalık-kibarlık, kalabalık-tenha, kapaklı-kapaksız, karlı-karsız, katı-sıvı, kısa-uzun, kilitli-kilitsiz, kirli-temiz, kolay-zor, koşmak-yavaş yürümek, kuru-yaş, rüya-gerçek, sabah-akşam, sağ-sol, sert-yumuşak, sıcak-soğuk, sık-seyrek, şişman-zayıf, taşlı-taşsız, tek-çift, uslu-yaramaz, uyur-uyanık, uzak- yakın, yerli-yabancı, var-yok, ...

Dil öğretiminde ne kadar ayrıntıya inildiği, aşağıdaki ninni okunduğunda daha iyi anlaşılacaktır:

*Yavrumun elleri mini minnacık,
Kulakları küçücük,
Burnu ufacık,
Biraz uyu, çabuk büyü azıcık,
Yavrum nenni nenni!
Yavrum nenni nenni!*¹²

Ninniler; Türk kültüründe kız çocuğu ve erkek çocuğu arasında bir ayrımın yapılmadığını, ikisinin de çok önemli olduğunu ve iki cinsiyete de aynı önemin verildiğini göstermektedir. Bununla birlikte Türk milleti; kız çocuğuna kız, erkek çocuğuna da erkek görevini daha beşikte iken yüklemiştir. Kız bebeklere ve çocuklarına okunan / söylenen ninnilerden bazıları:

*Kızım kızım inciyim,
Güzellikte birinciyim,
Adımı sorarsanız,
Annemin kızıyım,
Babamın gözüyüm*¹³.

*Kızım kızım gül kızım,
Şeker kızım bal kızım,
Güllü müsün, ballı mısın,
Yoksa portakallı mısın...
Uyu yavrum ninni!
Uyu yavrum uyu!*¹⁴

Erkek bebeklere ve çocuklara okunan / söylenen ninnilerden bazıları:

¹² Necla Aslanpay, 38, Ev Hanımı; Tokat-Niksar ilçesi-Karşıbağ mahallesi.

¹³ Cemile Avcı, 75, Ev Hanımı; Malatya-Hekimhan ilçesi-İpek Yolu köyü.

¹⁴ Sevim Tur, 42, Ev Hanımı; Sivas-Merkez.

*Ay böyle tek tek doğar,
Gün böyle tek tek doğar,
Senin gibi oğlanlar,
Anadan tek tek doğar.
Eee pış pış eee ...
Eee pış pış eee ..¹⁵*

*Evlerinin önü kuyu,
Kuyudan çeker oğlum suyu,
Pek güzeldir oğlumun huyu,
Askerdir oğlumun soyu,
Ninni yavrum ninni!
Ninni paşam ninni!¹⁶*

Türk toplumunda bebekler ve çocuklar, erkeklik ve dişilik görevini beşikte yüklenmektedir. Hayatlarının sonraki bölümlerinde *çocuk oyunları* devreye girmekte ve çizgilerinden sapmadan devam ettirmektedir.

Çocuk oyunlarından hemen sonra kız çocuklarının çeyiz işledikleri, erkek çocukları da *tarla-bahçe işleriyle uğraştıkları* için şahsiyetleri tam manasıyla oturmakta ve netleşmektedir.

Ninnilerin bir başka yönü, çocuğa azim ve kararlılık yüklemesidir. Daha açık bir ifade ile; azimli, onurlu, bilgili, donanımlı, kararlı, cesur, dik duruşlu, yeniliklere açık, insan haklarına saygılı, vatanını ve milletini seven, ... insan yetiştirmenin temelini atılmasıdır. Bu özelliklere sahip insan, her toplumun ihtiyaç duyduğu insan tipidir.

*Kara kaşlı, zeytin gözlü,
Beyaz yüzlü, doğru sözlü,
İpek saçlı, tunç bilekli,
Temiz yürekli olası kuzum¹⁷*

Ninnilerle 0-6 yaş arası çocuklar eğitilmekte, çok küçük yaştan itibaren hayata hazırlanmaktadır. Çocuk ufku ninnilerle geliştirilmekte, yüksek seviyeli bir insan olmasının temeli atılmaktadır. Alplığın veya bilgeliliğin temeli ninnilerle kurulmaktadır. Bilgelige hazırlanan çocuğa söylenen şu ninniler, sadece bir birkaç örnektir:

Benim oğlum uyusun,

¹⁵ Hatice Solak, Yöresel Şair; Osmaniye-Kadirli ilçesi.

¹⁶ Halise Özmen, 60, Ev Hanımı; Elazığ-Yalavuz köyü.

¹⁷ Zarife Kanyurdu, 85, Ev Hanımı; Sivas-Gürün ilçesi-Karadoruk köyü.

*Uyusun da büyüsün,
Kötülüklerden korunsun,
Sağlıklarla büyüsün,
Mekteplerde okusun,
Huu huu huu ...¹⁸*

*Benim yavrum gülecek,
Gülüp de güzel olacak,
İlim, irfan öğrenecek,
Vatana millete hayırlı olacak,
Ninni benim kuzum ninni!
Eee eee eee ...¹⁹*

*Benim yavrum uyuyacak,
Uyuyup da büyüyecek,
Okullarda okuyacak,
Âlim olacak,
Nenni beşiğim nenni!
Nenni kuzum nenni!
Huu huu huu ...²⁰*

*Bir oğlum olsa da versem hocaya,
Okuya okuya çıksa heceye,
Ne iyilik etsem ben o hocaya,
Ninni benim yavrum ninni!
Ninni benim yavrum ninni!²¹*

Alpliğin temeli de beşikte ninnilerle atılmaktadır. Aşağıdaki ninniler alplığa yönlendirilen bebek ve çocuğa okunan birkaç örnektir:

***Arslan parçasıdır o,
Büyüyüp asker olacak,
Düşmanların hepsi ondan korkacak,
Nenni paşam nenni!
Nenni yiğidim nenni!
Eee eee eee ..²².***

*Benim yavrum uyuyacak,
Uyuyup da büyüyecek,*

¹⁸ Hasan Yücel, 91, Emekli Polis Memuru; Malatya-Hekimhan ilçesi.

¹⁹ Zeynep Oflaz, 70, Malatya-Kuluncak-Kızılhisar köyü

²⁰ Semiya Oyalçın, 62, Ev Hanımı; Kayseri-Melikgazi ilçesi-Küçük Mustafa Mahallesi.

²¹ Ayşe Kılıç, 48, Ev Hanımı; Giresun-Merkez-Yazlık köyü.

²² Necla Uzun, 41; Kayseri-Kocasinan ilçesi-Saraycık köyü.

*Büyük adam olacak,
Atlara binecek,
Seferlere gidecek,
Nenni beyim nenni!
Nenni yiğidim nenni!*²³

Ninniler, Türk çocuğunun ufkunu da geniş tutmuştur. Türk milleti ninniler vasıtasıyla bütün evreni çocuğunun kucağına ve eline vermiş, ayrıca beyninin içerisine düzenli bir biçimde yerleştirmiştir: Dahası Türk milleti, ninniler ile çocuğuna yıldızları oyuncak olarak sunmuştur:

*Başaklardan kundağın,
Bağ bahçe solun sağın,
Yıldızlar oyunağın,
Ağlama güzel çocuk,
Ağlama uyu bebek,
Nenni nenni ...
Eee eee eee ...*²⁴

Türk milleti; sistemli bir biçimde, örneklerle ve ezgilerle, yaşamının temel kurallarını, dünyayı ve evreni bebeğe ve çocuğa ninnilerle öğretmekte ve tanıtmaktadır.

Derlenen ninnilerde görülmektedir ki Batı temeline dayanan günümüz modern eğitim sisteminin kılı kırk yararak geldiği noktayı, Türk milleti binlerce yıl önce yakalamıştır. Ancak ninniler konusunda yeterli araştırma yapılmadığı için modern eğitim sistemi, Türk milletinin binlerce yıllık tecrübesinden yararlanamamıştır.

Öyle anlaşılmaktadır ki geleneksel Türk eğitim sisteminin kullanıldığı zamanlarda Türk milleti dünyanın diğer milletlerinden çok öndedir. *Oğuz Kağan, Bilge Kağan, Kül Tekin, Dede Korkut, Ahmed Yesevî, Kaşgârlı Mahmud, Yusuf Has Hacib, Alparslan, Dânişmend Gazi, Yunus Emre, Hacı Bektaş Velî, Nasreddin Hoca, Hacı Bayram Velî, Ali Şir Nevaî, Ahi Evran, Mevlana, Kaygusuz Abdal, Fatih Sultan Mehmed, Ak Şemseddin, Mahdum Kulu, Uzun Hasan, Abay, Nene Hatun, Mustafa Kemal Atatürk, Gaspıralı İsmail, Çanakkale, Kurtuluş Savaşı kahramanları ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucuları; Türkiye'yi gözünün nuru ve alnının teriyle yoğuran anne ve babalarımız* temel eğitimlerini ninnilerle almışlardır. Bütün dileğimiz, bundan sonraki nesillerin de ninnilerle yetişmesidir. Zira: “*Gölgede olanın, gölgesi olmaz*”.

²³ Hatice Çiftçier; Tokat-Merkez.

²⁴ Mukaddes Yılmaz, 86, Ev Hanımı; Sivas-Divriği ilçesi.

Her ninnide öğretici bir unsur vardır. Özellikle doldurma kelimelerin ya da mısraların dışında, verilmesi gereken bir mesaj ve öğretilmesi gereken bir konu bulunmaktadır.

Ninnilerin; Türk toplumunun bütün ihtiyaçlarının temelini, Türk çocuğuna daha beşikte iken sunmakta, öğretmekte ve bir noktaya kadar getirmekte olduğu anlaşılmaktadır. Metinler incelendiğinde Türk toplum hayatının, Türkün sosyal ve manevi dünyasının hiçbir unsurunun dışında bırakılmadığı görülmektedir.

Ninnilerle Türk çocuklarına planlı ve programlı bir biçimde bütün evren öğretilmiş, sınırsız bilgiler verilmiş, hayatın bütün gerçekleri önlerine serilmiştir. Bu da göstermektedir ki günümüz modern eğitimcilerinin “Çocuklara fazla yükleniyoruz!” feryatlarının geçerliliği yoktur.

Planlı ve programlı eğitim uygulandığında çocuklarımız her şeyi öğrenebilecek durumdadır. Her şeyin bir bedeli vardır. Azimli, onurlu, bilgili, verimli, iş üreten, ufku geniş, donanımlı, kararlı, cesur, dik duruşlu, yeniliklere açık, insan haklarına saygılı, çevreyi koruyan, gönlü derin bir insan olarak yetişmek için her çocuk çalışarak, öğrenerek, yorularak ama tatlı bir biçimde yorularak bedel ödemelidir.

Türk kültürünün bütün alanlarında olduğu gibi ninniler de ikinci plana itilmiş, birkaç ferdî çalışma hariç, görmezden gelinmiştir. Bu da Türk milletini “*hazine sandığı üzerinde oturan sadakacı*” durumuna düşürmüştür.

Millî Eğitim Bakanlığının “*Türk Ninnileri*”ni “*Temel Eserler*” arasına alması; ninniler konusunda, son zamanlardaki en önemli gelişmedir denilebilir.